

Emléktábla a hajdani tanítóképző helyén

SOPRONI SZEMLE

1958. XII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Rozsondai Károly: Képek a soproni tanítóképző történetéből (Részletek)

A dunántúli evangélikus tanítóképzés gondolata 1826-ban vetődött fel a kemenesaljai esperesség gyűlésén. Beliczay Jónás esperes indítványozta, hogy bizassék meg a soproni főiskola egyik tanára a neveléstannak rendkívüli tárgyként való előadásával, a gyülekezet kántora pedig az orgonálás tanításával; így a tanítói pályára készülő ifjak némi szakképzéssel kerülhetnek ki az iskolából. A kerületi gyűlés 1829-ben bízta meg Borgátai Szabó József főiskolai tanárt a neveléstan, Pitroff orgonistát 200 K évi díjazással a zenei tárgyak tanításával. Ez volt a későbbi tanítóképző csirája.

E kezdetleges forma 1853-ig maradt fenn. Szabó József úgyszólván egész életét a magyar nyelv kutatásának szentelte. Szabó József 1853–54 elején nyugalomba vonult. Pálfy József volt nagygeresdi lelkészre bízta a tanítóképző tanfolyam, az ún. „seminárium” vezetését. Ez a szeminárium a gimnázium függeléke volt. Nem voltak külön tanárai, tantermei, alapítványai. A tanfolyamra a négy algimnáziumi osztályt végzett tanulókat vették fel; 3 évfolyama volt. Ebben az évben 9 tanuló iratkozott be a tanfolyamra.

Pálfy 1854-ben a tanítóképzés egész szervezését kidolgozta. A képzés 4 éven át párhuzamosan történt a gimnázium 3., 4., 5. és 6. osztályaival, de különös tekintettel volt a tanítóképzésre (fejbeli számolás, szépírás, ének, zene, neveléstan, „tanmód”, „iskolamesteri alkalmazástan”, katechetika, rajz). Az ötödik évben heti 12 órát a helybeli elemi iskolában, mint „gyakorló segédek” töltenek, gyakorolják az orgonálást, éneket, hegedűt, rajzot; tanmeneteket készítenek és kertészettel foglalkoznak.

Ámde Pálfy a teljesen önálló tanítóképzés szervezésének gondolata foglalkoztatta. E cél megvalósításához kiváló segédkezet nyújtott **Király József Pál**, akkori főgimnáziumi igazgató, később az önálló tanítóképző igazgatója és Kolbenheyer Mór soproni lelkész. Nekifogtak a pénzgyűjtésnek. 1854–55-ben 5000 K érték volt együtt pénzben és megajánlott épületanyagban, s ajándékozás útján már kis könyvtár, néhány zongora, hegedű és más taneszköz gyűlt össze.

1855-ben számoltak be arról, hogy a létesítendő képző céljára Sopron város tanácsától 2000 K értékben megvették az 1258. parcella-számú 1580 négyszögöles telket, s beiktatták a vételt a soproni telekkönyv 939. sz. lapján, mint a „superintendentia szabad birtoká”-t. A kertet Pálfy még ebben az évben berendezte (gyümölcsös, faiskola, testgyakorló-tér, kis épület a tornaszerek számára). Az 1855–56. iskolai év végén már 20.000 K volt együtt. Benczur Márton volt soproni gyógyszerész 4000, Murmann Péter bécsi bankár, volt soproni diák 3000, a lipcei Gusztáv Adolf Egylet 3000 K-t, a főgimnáziumi tanári kar 400 K-t adott. Az 1856. évi május 28-i közgyűlés az építkezés előkészítésére és vezetésére Pálfyn kívül **Király József Pált**, Szigethy Józsefet és Tamaska Istvánt bízta meg.

A tanítóképzés tanulmányozására a kerület költségén külföldre utazott **Király József Pál** és Kolbenheyer Mór. Jártak Svájcban, Németországban, Hollandiában, Francia- és Angolországban, s a tapasztalatok mellett pénz is gyűjtöttek. Kolbenheyer prédikációkat tartott, s Toldi-fordítását¹ ajándékozta az adakozóknak, **Király** énekelt, orgonázott, az „Epigrammata nová”-ját osztogatta s latin orációkkal szerepelt.

Tapasztalataikról és eredményeikről levelekben számoltak be Pálffy Józsefnek. Heidelbergben a világhírű Bunsent keresték fel. «Ez a kiváló férfiú „eine Erscheinung” bennünket nagyon szívesen látott, egy estélyt nála töltöttünk, – ezen ismeretség életemnek főpontja” – írja **Király**. – Más levélrészletek:

„London, 1856. okt. 3. Édes Jóskám!... Tegnapelőtt furcsát gondoltunk. Az újonnan megválasztott londoni polgármester díszmenetét tartotta a városon keresztül s íme annak is írtam egy cifra latin Gratulatiót s egyszersmind petitióriát, meglátjuk, lesz-e sikere? Egyszersmind Prinz Albert s a királynő is megkapja folyamodásunkat.”

„London, 1856. okt. 11. Bizonyos, hogy a vastagbőrű angoloknál több hétig, sőt hónapig kellene maradni s season idején (májusban és áprilisban) sürgetni a dolgot. Ha lehetséges lesz, Albert herceghez is folyamodunk, ki nincs itt, embert kell keresni, ki átadná annakidején a folyamodványt. Jövő héten mindenesetre indulunk Hollandiába, már meguntuk a ködös bábelt, a rossz vizet, a félig sült beefsteakeket. Subtractis subtrahendis, mégis jobb a magyar élet. Tegnap voltam a King College-féle iskolában, majd eleget beszélek róla – annyi bizonyos, hogy itt a magánkézben lévő nevelés nem igen dicsőséges, akárki tanul, tanít, akárhol, akárhogy, ...oly tökéletes szabadság, mint minőt itt lehet tapasztalni, korántsem célravezető. – Hospitáltam a latin s görögben, soha életemben oly unalmas tanítást nem hallottam, egészen angol, mintha a ködök mogorva istene ült volna acathedrán. A pórnép tudatlan, templom vagy iskola helyett nagyon szorgalmasan járja a pálinka házakat s a legszebb utcákon csoportosan koldul. Akinek tetszik nem bánom, én illy nevelésnek barátja nem vagyok.”
(Bővebben Rozsondai K. „Lelki építőkövek új életünkhöz.” Győr, 1940. Különnyomat az iskolai Értesítőből.)

...

Az *intézet igazgatói* voltak: Pálffy József (1858–1869), **Király József Pál** (1869–1882), Kapi Gyula (1882–1905), Papp József (1905–1917), Simkó Endre (1917–1919), Hamar Gyula (1919–1936), Rozsondai Károly (1936–1957). Pálffy alapító-szervező, az egész magyarországi tanítóképzés egyik úttörője, sok írása maradt fenn; **Király** nagyműveltségű, költői hajlamú, jó muzsikus, Liszttel, Grillparzerrel összeköttetésben állott; Kapi zeneszerző, tankönyvíró, kiváló szervező, az iskola továbbfejlesztője. Papp a gyakorlóiskola szervezője, történész, olvasó- és tankönyvek írója (Bognár Károllyal), folyóiratszerkesztő; Simkó mennyiségtan tankönyveket írt, a Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének alelnöke, a Sopronmegyei Ált. Tanítóegyesület elnöke; Hamar német-földrajz szakos tanár, mintaszerűen pontos, lelkiismeretes pedagógus, nevelési és zenepedagógiai tanulmányokat írt, kórusműveket szerzett. (Bővebb méltatások az Évkönyvekben). A régebbi tanárok közül a következők jutnak eszünkbe: Péterfy Sándor (bő méltatása Simkó Endrétől az 1916–17-es Évkönyvben), Kárpáti Sándor zeneszerző, Peskó Zoltán orgonaművész, Dr. Gárdonyi Zoltán zeneszerző, zeneakadémiai tanár, Dr. Szilvási Gyula egészség-tanár, Kássa Gábor, Mechle József, Mende Gusztáv, Mühl Alfréd festőművészek.

---

¹ Kolbenheyer Toldi-fordítása megtalálható a Magyar Elektronikus Könyvtárban: mek.oszk.hu/08800/08818/ - Király Péter megjegyzése

Korabeli képek a részben Király József Pál által „összekoldult” soproni tanítóképzőről

A Tanítóképző utcai és udvari homlokzata. (Könyvomat 1866-ból)

...

A régi épületet 1944. október 28-án a honvéd állomásparancsnokság kiutalta a soproni német katonai parancsnokságnak (Ortskommandantur; parancsnok Amelung őrnagy). A német legénység még ezen a napon megkezdte az iskolai berendezés összerakását, részben padlásra hordását. Néhány helyiség az intézet számára lezártan maradt. A parancsnokság megígérte, hogy intézeti tulajdont képező tárgyat más épületbe nem szállítanak el és nem adnak át más alakulatnak. Értékesebb tárgyakat (zongorák) tanulóink magánlakására szállítottunk. A december 6-i angolszász légitámadás az épületet lakhatatlanná tette; az egész tetőcserépját megsemmisült, az ablakok, ajtók betörték. A kapukat nem lehetett becsukni. Az Ortskommandantura a támadás estéjén kiköltözött, s a berendezés jórészét az Uzsoda utcai óvodába szállította. Erről a szállítmányról pontos jegyzék készült. (Ágyak, asztalok stb.) A légitámadás 7-8 áldozatát az intézet kertjében a filmvetítéshez használt nehéz fekete függönyökkel terítettük le. Éjjel elszállították a halottakat, miután zseblámpafénnyel igyekeztünk személyazonosságukat megállapítani. – December 13-án a „Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD in Ungarn” részéről Wittke SS Obersturmführer és Wolter Oberstabführer kereste fel az igazgatót Szedlacsek Anna Mária tolmács kíséretében. Közölték, hogy a most használhatatlan épületet igénybe óhajtják venni raktár céljaira. Ígéretet tettek arra, hogy a tetőzetet, ajtókat, ablakokat saját „embereikkel”, 70 zsidó munkaszolgálatossal a lehetőséghez képest helyreállítják, a meglévő iskolai felszerelést, könyvtárat, irodát, lakásokat kímélik. E megállapodást írásba foglaltuk. A helyreállítás (tetőzet, ablakok) megtörtént. Enélkül az épület napok alatt beázott volna. Megállapodásunkat azonban Wolter érzéketlensége, hatalmaskodása, erőszakoskodása állandóan felborította. Értékes gyűjteményeinket, szekrények tartalmát összedobálták, az irodát feltörték. Egy zongorát az udvarra vittek, hogy műhelyeik (asztalos, cipész stb.) számára férőhelyük legyen. Tiltakozásomra az volt a válasz, hogy egyetlen bomba mindent megsemmisíthetett volna. – Március 28-án bomba és akna hullott az épületre. Az emeleti földem közepén beomlott, a kis torony megsérült, s a nyugati oldalon a tanterem a kertre ásitott. Ezután a romos épület teljesen védhetetlenné vált. Amit menteni tudtunk, azt igyekeztünk menteni, de magánszemélyek is raboltak, s pl. jó kis töltőkályhát talicskán vittek el zsákba bújtatva az épületből. – Rendfenntartás, közvagyonvédelem alig volt. A helyzetről, a károkról egy kiküldött iskolai bizottság január 22-én és május 11-én részletes írásbeli jelentést készített. – Az épület romos állapotban maradt. A városi építésügyi osztály szakjavaslatára alapján megkezdtük teljes lebontását a különben korszerűtlen, szűk, nedves épületnek. – 1946. május 15-én még alagsorában tartottuk a ballagási ünnepélyt. Ekkor szólalt meg a rongált, mozgó toronyban utoljára a kis bochumi acélharang. – Nem sokkal rá egyik vasárnap este fél 8-kor az egész épület messzire elhangzó robajjal, porfelhőben összeomlott, áttörve az alagsori bolthajtásos földemet is. Borzadva gondoltunk arra, hogy május 15-én, pár nappal előbb a ballagáson a gyakorlóiskolai gyermekek, tanulóifjúság, tanári testület és sok szülő a romok alatt lelhetett volna halálát. (Az előzőleg kikért mérnöki szakvélemény pedig az alagsort veszélytelennek nyilvánította.) Elomlottak tehát a fél Európa támogatásával buzgón összehordott kövek: „vár állott, most kőhalom”.

A Tanítóképző 1940 körül